

*Голові разової спеціалізованої
вченої ради PhD 9311
Хмельницького національного університету
д.е.н., професору Євгенію РУДНІЧЕНКУ*

РЕЦЕНЗІЯ

опонента - доктора економічних наук, доцента, Шерстюка Романа Петровича на дисертаційну роботу Михальчука Ігоря Володимировича на тему «Управління конкурентоспроможністю інновацій на основі розвитку потенціалу креативності підприємства», подану до разової спеціалізованої вченої ради Хмельницького національного університету на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент»

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з напрямками науково-дослідних робіт

У сучасних умовах трансформації глобального економічного середовища, цифровізації та поширення знаннєвої економіки, інноваційна діяльність набуває вирішального значення для забезпечення стійкого розвитку та конкурентоспроможності підприємств. Перехід до постіндустріального типу господарювання зумовлює потребу в оновленні підходів до управління, зокрема в контексті формування інноваційних стратегій, які здатні забезпечити підприємствам гнучкість, адаптивність та здатність до генерування унікальних ринкових рішень.

Усе більшої актуальності набуває проблема ефективного управління інноваціями як ресурсу довгострокового зростання. Сучасна конкуренція все частіше базується не лише на цінових або ресурсних чинниках, а передусім на інтелектуальних, організаційних і культурних засадах, що формують здатність підприємства створювати нову цінність для споживача. У цьому контексті особливого значення набуває розвиток креативного потенціалу підприємств як передумови їх інноваційної активності. Креативність працівників, інноваційна культура, здатність підприємства до прийняття нестандартних рішень і швидкої адаптації до змін — стають ключовими активами в економіці, що постійно оновлюється.

Зважаючи на зростаючу динаміку ринкових змін, скорочення життєвого циклу продуктів, ускладнення споживчих очікувань та розширення можливостей цифрових технологій, підвищення здатності підприємства до створення конкурентоспроможних інновацій стає важливим вектором його стратегічного управління. Саме розвиток внутрішнього креативного середовища, що стимулює пошук нових ідей, трансформацію знань у ринкові інновації, є критичним чинником у досягненні конкурентних переваг.

Отже, тема дослідження Михальчука Ігоря Володимировича є надзвичайно актуальною як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Вона інтегрує актуальні концепції стратегічного менеджменту, інноваційної теорії та організаційної поведінки, дозволяючи сформулювати нові науково обґрунтовані підходи до підвищення конкурентоспроможності підприємств. Розгляд управління інноваціями крізь призму розвитку креативного потенціалу відкриває можливості для формування адаптивних управлінських моделей, що відповідають вимогам цифрової економіки.

Актуальність теми додатково підтверджується зв'язком дослідження із планом науково-дослідних робіт Хмельницького національного університету. Результати дисертаційної роботи Михальчука Ігоря Володимировича стали частиною виконання договору про науково-технічне співробітництво з Хмельницькою ОДА «Ресурсне та інституційне забезпечення сталого розвитку соціально-економічних систем» (ДР № 0120U102755), де здобувачем обґрунтовано концепт «управління конкурентоспроможністю інновацій на основі розвитку потенціалу креативності підприємства» і доведено зв'язок потенціалу креативності промислового підприємства із його здатністю до реалізації інноваційної стратегії наступального типу.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені у дисертаційній роботі, відзначаються високим рівнем наукової

обґрунтованості, що зумовлено системним аналізом і узагальненням значного обсягу наукових джерел, присвячених проблематиці управління конкурентоспроможністю інноваційної діяльності підприємств із урахуванням розвитку їхнього креативного потенціалу. Отримані наукові результати, пропозиції та висновки ґрунтуються на застосуванні сучасного інструментарію наукового дослідження, що забезпечує їхню достовірність та аналітичну цінність. У межах дослідження були використані методи ґносеологічного аналізу та діалектичного пізнання, логічного аналізу і синтезу, абстрактно-логічного моделювання, економіко-статистичного та порівняльного аналізу, економіко-математичного моделювання, анкетування, експертного оцінювання, наукової абстракції, структурно-логічного моделювання та логічного узагальнення.

Аналіз здійснювався на основі широкого кола вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, що представлені у бібліографії (232 найменування), що свідчить про ґрунтовність опрацювання наукової проблематики та високий рівень теоретико-методологічного забезпечення дослідження.

Достовірність наукових висновків також підтверджується використанням актуальної емпіричної бази, що включає чинні нормативно-правові акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, статистичні дані Державної служби статистики України, результати наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, матеріали науково-практичних конференцій, ресурси мережі Інтернет, звітну документацію машинобудівних підприємств, а також результати власних емпіричних досліджень автора.

Результати дисертаційної роботи пройшли апробацію через публікації у наукових фахових виданнях та обговорення на науково-практичних конференціях, що підтверджує їх відповідність сучасним науковим вимогам. Практична значущість сформульованих положень і рекомендацій підтверджена фактами їх успішного впровадження.

У цілому, обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації забезпечується чітким формулюванням і

вирішенням наукової проблеми, що полягає в розробці теоретичних засад і науково-методичних підходів до управління конкурентоспроможністю інновацій підприємства на основі розвитку його потенціалу креативності.

Зміст дисертаційної роботи

Дисертаційна робота відзначається логічною будовою, послідовним викладенням результатів, повнотою аргументації, релевантним наповненням розділів. Зміст дисертації відповідає меті і завданням дослідження. У вступі розкрито актуальність теми дослідження, сформульовано мету та завдання, визначено предмет та об'єкт, наукову новизну і практичне значення одержаних результатів дослідження, наведено відомості про апробацію і впровадження.

У першому розділі роботи – Теоретико-методичні основи управління конкурентоспроможністю інновацій на основі розвитку потенціалу креативності підприємства - здійснено аналіз наукових поглядів на сутність дефініцій «конкурентоспроможність підприємства» і «конкурентоспроможність інновацій», обґрунтовано доцільність використання ціннісно-орієнтованого підходу в управлінні конкурентоспроможністю інновацій, визначено сутність і організаційні умови розвитку потенціалу креативності промислових підприємств для досягнення ними інноваційної продуктивності і конкурентоспроможності та сформовано морфологічний словник дослідження.

У другому розділі роботи – Умови і результати ділової активності промислових підприємств України: аналіз та оцінка в контексті стратегізації конкурентоспроможності – проаналізовано умови діяльності промислових підприємств України та їх здатність до реалізації конкурентоспроможних стратегій, опираючись на креативність та інноваційну продуктивність. Виявлено стійкі негативні тенденції у сфері продукування та реалізації інновацій, проблеми експортної спроможності, погіршення кадрового забезпечення та невідповідність державної політики завданням розвитку

інтелектуального потенціалу України.

У третьому розділі роботи – Науково-методичний інструментарій управління конкурентоспроможністю інновацій на основі розвитку потенціалу креативності підприємства – обґрунтовано поєднання ціннісно-орієнтованого підходу з креативним менеджментом для підвищення конкурентоспроможності інновацій. Визначено його основні принципи, запропоновано використовувати для оцінки конкурентоспроможності інновацій наукові підходи функціонально-вартісного аналізу. Розроблено модель розвитку креативності підприємства, в контексті якої розроблено процедуру експертного оцінювання і визначено потенціал ряду високотехнологічних компаній. Обґрунтовано необхідність вдосконалення мотиваційної основи креативності персоналу через запровадження інтрапренерства, обґрунтовано концепцію когнітивно-самодостатнього підприємства, яка охоплює рекомендації для розвитку знаннєвого та мотиваційного середовища.

Усі висновки і рекомендації дисертаційної роботи логічно випливають із виконаних досліджень і підтверджуються довідками про впровадження результатів. Загальний обсяг наукової роботи становить 271 сторінку. Робота містить: 43 таблиці; 29 рисунків, з яких 3 охоплюють повні сторінки; 7 додатків, розміщених на 31 сторінці; список використаних джерел складається із 232 позицій, які охоплюють 23 сторінки. Обсяг основного тексту дисертації становить 203 сторінки. Робота написана науковим стилем, проілюстрована відповідними рисунками, таблицями, графіками.

Наукова новизна отриманих результатів

Проведений аналіз дисертаційної роботи дозволяє стверджувати, що здобувачем обґрунтовано низку теоретико-концептуальних положень, узагальнень та висновків, які відповідають критеріям наукової новизни. Зокрема, здобувачем удосконалено: систематизацію наукових поглядів на сутність дефініції «конкурентоспроможність підприємства», де ознакою

систематизації обрано відмінності в способах конкуренції суб'єктів економічної діяльності; це дало змогу довести каузальність дефініцій «конкурентоспроможність» та «інновації» співвідносно завдань управління конкурентоспроможністю підприємства і обґрунтувати доцільність використання ціннісно-орієнтованого підходу до управління конкурентоспроможністю інновацій; підходи до аналізу ділової активності суб'єктів економічної діяльності; на відміну від інших його запропоновано розглядати через призму впливу невизначеності й крихкості ринків на економічні процеси; це дало змогу виділити чинники, які впливають на спроможність промислових підприємств України до реалізації конкурентних стратегій, заснованих на креативності та інноваціях; науково-методичні підходи ФВА для оцінювання конкурентоспроможності інновацій за співвідношеннями «функції-витрати»; на відміну від існуючих метод ФВА запропоновано використовувати для виявлення ключових точок створення споживчої цінності у структурі бізнес-процесу виробництва інноваційних продуктів, розділяючи їх за технологічною і когнітивною складовими споживчої цінності; це дає змогу чіткіше сформулювати зміст інноваційних завдань для розробників з метою досягнення вищого рівня конкурентних переваг у цих точках і підвищення загального рівня конкурентоспроможності продуктових інновацій.

У роботі дістали подальшого розвитку: термінологічний апарат теорії інноватики шляхом введення дефініції «конкурентоспроможність інновацій», розглядаючи її в контексті порівняння альтернатив кінцевого варіанту реалізованих змін, які пройшли весь комплекс робіт зі створення цінності і виступають засобом задоволення певної споживчої потреби; сфера застосування методів експертного аналізу, які використано для оцінювання рівня достатності потенціалу креативності промислового підприємства формувати конкурентоспроможні інновації.; науково-методичний підхід SWOT-аналізу – його запропоновано здійснювати в координатах концепту «управління конкурентоспроможністю інновацій на основі розвитку

потенціалу креативності підприємства», де можливості і загрози розглядаються з позицій чинників конкурентного середовища, які детермінують потребу в креативності, а сильні і слабкі сторони підприємства оцінюються через призму потенціалу його креативності; це дає змогу окреслити коло рішень для розвитку організаційного простору креативності підприємства, які сприятимуть зростанню його гнучкості, проактивності й нарощуванню здатності до реалізації конкурентоспроможних інновацій; моделювання процесів реалізації управлінських рішень – для ідентифікації характеристик когнітивно-самодостатнього підприємства з виокремленням тих, що визначають пріоритети розвитку знаннєвого потенціалу підприємства і тих, що формують якість організаційних відносин і впливають на мотиваційну складову середовища креативності.

Значення результатів дисертації для науки і практики і шляхи його використання

У дисертації викладено авторську позицію щодо управління конкурентоспроможністю інновацій промислових підприємств на основі розвитку їх потенціалу креативності для нарощування результативності й ефективності інноваційної діяльності та підтримання конкурентоспроможності в умовах крижкості й невизначеності ринків. Теоретичну цінність мають такі наукові результати цього дослідження: обґрунтовано причинно-наслідкову залежність конкурентоспроможності підприємства від конкурентоспроможності його інновацій; сформовано логічний конструкт дефініції «потенціал креативності підприємства» та визначено організаційні умови його розвитку для досягнення результативності у створенні конкурентоспроможних інновацій; досліджено вплив трендів розвитку глобального економічного простору на вибір підприємствами напрямів розвитку креативності; охарактеризовано умови й техніки підвищення креативності персоналу підприємств, що виготовляють складну технічну продукцію; розроблено науково-методичні рекомендації для оцінювання і

нарощування потенціалу креативності промислових підприємств в контексті управління конкурентоспроможністю інновацій та доведено необхідність досягнення когнітивної самодостатності підприємств, що прагнуть розробляти конкурентоспроможні інновації.

Розроблені автором за результатами дослідження науково-практичні рекомендації використовуються у практичній діяльності: ДП «Воєнконверс-13» (довідка про впровадження №18 від 20.02.2025 р.), ТОВ «Радіонікс» (довідка про впровадження №918 від 28.11.2024 р.), ТОВ «Інститут хімії високих енергій» (довідка про впровадження №50 від 15.06.2017 р.), ТОВ «Мавік+» (довідка про впровадження №24.11/19-001 від 19.11.2024 р.), що підтверджує їх прикладну значущість та перспективи впровадження отриманих результатів у роботі інших промислових підприємств.

Теоретичні узагальнення і науково-методичні розробки автора використовуються в освітньому процесі Хмельницького національного університету при викладанні дисциплін «Креативний менеджмент», «Сучасні та класичні теорії менеджменту», «Ресурси і технології конкурентоспроможності інтегрованих підприємницьких структур», «Інноваційний менеджмент» та «Менеджмент» (довідка про впровадження № 035/15 від 02.04.2025 р.).

Повнота викладення наукових і практичних результатів дисертації в опублікованих роботах

За темою дисертації опубліковано 11 праць загальним обсягом 6,43 ум. друк. арк., з яких особисто автору належить 4,33 ум. друк. арк. З них 5 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, які індексуються у міжнародних наукометричних базах, їх обсяг становить 4,86 ум. друк. арк., з яких особисто автору належить 3,2 ум. друк. арк. Шість публікацій зроблено за матеріалами конференцій – їх обсяг складає 1,57 ум. друк. арк., в тому числі внесок автора – 1,13 ум. друк. арк.

Аналіз наукових публікацій, повноти опублікування результатів дисертації та особистого внеску здобувача засвідчив, що викладені в дисертаційній роботі результати дослідження повною мірою відображають основні положення та висновки роботи. Вони доповідалися та обговорювалися на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях. За своїм змістом публікації відповідають встановленим вимогам щодо висвітлення результатів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і їх кількість є достатньою.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності

Результати ґрунтовного вивчення тексту дисертації та опублікованих праць автора, а також аналіз наданого автором звіту про перевірку тексту дисертації електронним сервісом показали відсутність ознак порушень автором принципів академічної доброчесності. Самостійний характер виконання дослідження підтверджується оригінальністю викладення матеріалу, науковим внеском здобувача та апробацією результатів у формі публікацій і виступів. Дисертаційна робота містить посилання на джерела інформації; відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права. У роботах, опублікованих у співавторстві, вказано особистий внесок автора у результати досліджень.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації

Порівняльний аналіз анотації та основних положень дисертації Михальчука Ігоря Володимировича засвідчує їх повну відповідність. Анотація не містить інформації, яка б була відсутня у тексті дисертаційної роботи. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені відповідно до вимог, встановлених Міністерством освіти і науки України.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Визнаючи важливість і цінність розробок Ігоря Михальчука у сфері управління конкурентоспроможністю інновацій на основі розвитку потенціалу креативності суб'єктів господарювання, їх високий науковий рівень, його дисертаційна робота містить і деякі дискусійних моменти, які потребують уточнень для подальшого розвитку окремих ідей автора. До таких дискусійних положень, на мою думку, можна віднести:

1) Здобувачем опрацьовано значну кількість наукових джерел, в яких висвітлюється проблематика управління інноваціями в контексті конкурентоспроможності підприємства. Це дало змогу виокремити різні наукові підходи до трактування цієї конкурентоспроможності (табл. 1.1 і 1.2), серед яких виділити ціннісно-орієнтований як такий, що найбільш відповідає сучасному стану конкурентної боротьби. Проте зі змісту роботи не зовсім зрозуміло, чи цей підхід є універсальним для всіх видів економічної діяльності і для всіх ринків, чи поряд з ним можуть бути використані й інші підходи.

2) У сформованому автором морфологічному словнику введено авторські визначення внутрішньої і зовнішньої конкурентоспроможності інновацій та вказано на принципові відмінності між ними. Проте ці відмінності далі у роботі не знайшли свого відображення в контексті формування методичних основ оцінювання конкурентоспроможності інновацій. У роботі варто було б на цьому зупинитись детальніше, порівнюючи технологічну і когнітивну складові у визначенні їх цінності методом функціонально-вартісного аналізу.

3) У третьому розділі роботи автор акцентує на необхідності досягнення когнітивної самодостатності промислових підприємств, яка досягається завдяки високому потенціалу їх креативності. Цей висновок здобувач аргументує тим, що саме це забезпечуватиме достатній рівень конкурентоспроможності інновацій таких підприємств. Разом з тим, в роботі йдеться і про так звані «відкриті інновації», які доцільно використовувати для досягнення конкурентних переваг. Хотілось би почути чіткіше думку

здобувача щодо того, яку роль відіграють «відкриті» інновації в конкурентному змаганні сучасних підприємств, чи ними слід однозначно нехтувати і покладатись тільки на власні розробки, розвиваючи для цього креативність персоналу..

4) У роботі дисертант розробив процедуру оцінювання потенціалу креативності промислових підприємств і здійснив це дослідження на прикладі певної їх вибірки. Проте в роботі достатньо не описано, яким чином формувалось експертне середовище, хто входив до груп експертів і як проходила сама процедура. До того ж, відповіді на питання передбачали 5-ти бальний розкид, а остаточна оцінка рівня потенціалу креативності підприємства оцінювалась в межах частки від одиниці. Варто було у роботі навести аргументи на користь такого переходу до нового інтервалу оцінювання.

5) В рекомендаціях для розвитку потенціалу креативності підприємства переважають методи і прийоми, що стосуються удосконалення винахідницької майстерності працівників. Водночас, виходячи із сутності ціннісно-орієнтованого підходу, цінність інновацій (а значить, і їх конкурентоспроможність) формується і в когнітивній площині. Робота виграла б, якби автор розробив рекомендації і для розвитку когнітивної креативності персоналу.

6) Автору варто було б більше уваги приділити висвітленню питань, які конкретні організаційно-управлінські механізми чи інструменти пропонуються для ефективної реалізації саме «переважно власного виробництва» нових знань.

Зазначені зауваження є предметом для дискусій, вони не зменшують наукової та практичної цінності результатів дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Михальчуком Ігоря Володимировича.

Загальний висновок

Вважаю, що за змістом, оформленням, актуальністю, ступенем обґрунтованості і достовірності отриманих результатів, логічністю викладення, важливістю для науки та практики, науковою новизною, дисертаційна робота Михальчука Ігоря Володимировича на тему: «Управління конкурентоспроможністю інновацій на основі розвитку потенціалу креативності підприємства», яка подана до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент» носить цілісний характер, має завершену форму, відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023 р. та № 507 від 03.05.2024р.), а її автор, Михальчук Ігор, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 073 «Менеджмент».

Опонент:

завідувач кафедри управління інноваційною діяльністю
та сферою послуг Тернопільського національного
технічного університету ім. Івана Пулюя
доктор економічних наук, доцент

Роман ШЕРСТЮК

Підпис д.е.н., доц. Шерстюка Р.П. засвідчую:

проректор з наукової роботи

ТНТУ ім. Івана Пулюя

Павло МАРУЩАК